

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

БАЛАКІРОВА СВІТЛАНА ЮРІВНА

УДК: 111.852 +78.01

**ЕСТЕТИКА МУЗИЧНОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ К.ШТОКГАУЗЕНА ТА М.КАГЕЛЯ)**

Спеціальність 09.00.08 – естетика

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук**

Київ-2002

00762141 (L)

3210
11.882
Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному технічному університеті "КПІ" на кафедрі філософії факультету соціології

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, доцент
ФЕДОРОВА Ірина Ігорівна
Національний технічний університет України "КПІ",
доцент кафедри філософії

Офіційні опоненти:

доктор філософських наук,
ШЕВЧЕНКО Олексій Костянтинович
Національний інститут проблем міжнародної
безпеки, державний експерт

кандидат філософських наук, доцент
КРИВДА Наталія Юрівна
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри української філософії та культури

Провідна установа:

Інститут філософії імені Г.Сковороди НАН України, м.Київ.

Захист відбудеться "26" чэрня 2002р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.28 при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 327

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12

Автореферат розісланий "22" листопада 2002 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

Шинкаренко О. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Художня культура постмодернізму визначається складним, суперечливим та багатомірним характером. Ця складність репрезентує загальнокультурну ситуацію, притаманну західноєвропейській свідомості XX-XXI століть, що перебуває у кризовому і перехідному стані. Динаміка зазначеної суперечливості обумовлює специфіку існування постмодерністського феномену як відкритого полілогу, як явища принципово полемічної та діалогічної природи, як проблемного і дискусійного поля, де зустрічаються, стикаються і взаємодіють різні творчі концепції, течії та точки зору.

Серед усіх галузей культури постмодернізм надає провідну роль саме художній сфері, сфері мистецтва, оскільки лише воно спроможне найбільш адекватно висловити та втілити суттєві постмодерністські інтенції. Враховуючи цю особливу роль мистецтва у формуванні та розвитку постмодерністського феномену, розгляд постмодерністської проблематики в естетичному аспекті постає як один з найбільш актуальних. До того ж, оскільки постмодернізм виник як явище саме західної культури, вивчення естетичних проблем сучасного європейського мистецтва ми вважаємо одним з пріоритетних напрямків, здатних активізувати процеси інтегрування української естетичної думки в загальноєвропейський простір та сприяти визначенню ролі та місця українського музичного постмодернізму в контексті європейської культури.

У більшості теоретичних праць, що розглядають постмодернізм, перевага надається іншим видам мистецтва, зокрема літературі, архітектурі, кіномистецтву та медіа-арту, дизайну як сферам найбільш яскравого прояву постмодерністських рис. Полемізуючи з таким підходом, хоча і не применшуючи ролі означених художніх сфер, необхідно виокремити значення музичного мистецтва як не менш показового з точки зору креативних можливостей постмодернізму. Художні інновації, запропоновані музичним постмодернізмом, зокрема стосовно переосмислення ролі митця у творчому процесі, новій концепції твору й проблем інтерпретації, ролі мистецтва у самопізнанні особистості, потребують застосування адекватних методологічних принципів. Проте, склалася ситуація невідповідності рівня розповсюдженості явищ художньої практики постмодернізму ступеню його наукового осмислення.

Враховуючи постмодерністське прагнення подолати межі різних галузей культури й соціальної свідомості, використання вузькодисциплінарних підходів до вивчення проблематики постмодернізму, особливо таких, що походять з художньої сфери є таким, що не розкриває його синкретичної сутності. У зв'язку з цим видається перспективним аналіз певних тенденцій музичного постмодернізму в аспекті загальноестетичних постмодерністських теорій, зокрема розгляд онтологічної проблематики, яка репрезентує найбільш важливі ідеї постмодернізму та пов'язана з но-

вими концепціями мистецтва й художнього твору. Це надає актуальності пропонованому дослідженню естетичної специфіки музичного постмодернізму К.Штокгаузена та М.Кагеля.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Феномен постмодернізму розглядається в дисертації з позицій багаторівневості та суперечливості самого явища, що має прояви специфічного світобачення, певної філософії, естетики та художньої практики сучасності. Естетична специфіка музичного постмодернізму досліджується в контексті загальноестетичних проблем постмодернізму.

Наслідком процесу розвитку постмодернізму є численні інтерпретації та концепції, що з'явилися в останні три десятиліття років у наукових дослідженнях західноєвропейських й американських вчених. Наукові праці, в яких аналізується естетика постмодернізму, можуть дати певне уявлення про характер та методологічні стратегії теоретичної роботи дослідників, таких як Р.Барт, Ж.Бодрийяр, В.Бургін, В.Вельш, Ф.Гваттарі, Ж.Дельоз, Ж.Дерріда, Ф.Джеймсон, Ч.Дженкс, П.Козловські, Ю.Кристева, Ф.Ліотар, Р.Рорті, М.Фуко, І.Хассан, Д.Харві.

Естетика постмодернізму досить активно вивчається і російськими вченими, серед яких назвамо Н.Автомову, В.Бичкова, О.Іваницьку, І.Льїна, В.Куріцина, Б.Парамонова, М.Рикліна, М.Епштейна. Постмодернізм входив також і в коло дослідницьких інтересів О.Гулиги.

Постмодерністська проблематика дуже плідно досліджується в роботах українських вчених Т.Гуменюк, Т.Гундорової, В.Личковаха, В.Лук'янця, О.Соболь, І.Федорової.

Разом з тим, треба констатувати, що не зважаючи на все більш часте використання поняття "постмодернізм" у сучасних критичних розглядах музичних питань, існує зовсім невелика кількість досліджень, присвячених проблемам власне музичного постмодернізму. З огляду на цей факт, особливої уваги в контексті дисертаційного дослідження заслуговують ті автори, в роботах яких безпосередньо розглянуті проблеми музичного постмодернізму - до них належать російські вчені Н. Маньковська та Д.Силичев, що присвятили аналізу певних особливостей музичного постмодернізму окремі глави своїх монографій з естетики постмодернізму. Однак, залучаючи музичну проблематику до загального простору постмодернізму, зокрема торкаючись творчості К.Штокгаузена, названі автори обмежуються деяким інформативним матеріалом. Поза їхньою увагою залишається специфіка музичної естетики Штокгаузена, філософсько-естетичний генезис і методологічне обґрунтування його творчості.

Певним етапом у визначенні постмодернізму як нового музичного напрямку можна вважати розв'язану у Німеччині наприкінці 80-тих років наукову дискусію, що спричинила появу цілої серії статей в періодичному виданні "Neue Zeitschrift für Music" [168;169], присвячених постмодерністській проблематиці. Німецькі дослідники Г.Данузер й У.Дібеліус, а також постмодерністські композитори, серед яких М.Кагель, окреслили проблемні зони з питань музичного постмодернізму. Насамперед це торкається проблеми вироблення критерію дефініцій, особливостей викорис-

тання термінів “постмодерн” та “постмодернізм” як синонімічних та їхнього вживання в науковому середовищі естетиками та музикознавцями, вивчення музичних інновацій постмодернізму та його ролі у динаміці історико-музичного процесу.

Дисертаційне дослідження спирається на музичний і теоретичний матеріал творчості сучасних західних композиторів – німецького митця Карлхайнца Штокгаузена та аргентинського композитора німецького походження Маурісіо Кагеля. Вибір названих композиторів не є випадковим, оскільки їх естетична й художня діяльність значною мірою обумовлює напрямок розвитку сучасного музичного процесу та пояснює специфіку музичного постмодернізму. Зазначимо, що як композиторам постмодерністської орієнтації, їм властива висока ступінь теоретичної рефлексії. Проте, не зважаючи на провідну роль названих авторів в сучасному музичному мистецтві, естетичний аналіз їхніх концепцій залишається у вітчизняній науці малорозробленим. Доводиться констатувати надзвичайно малу кількість робіт із загальнотеоретичних питань музичного постмодернізму і, зокрема, фактичну відсутність праць, присвячених естетиці К.Штокгаузена та М.Кагеля. Більшість робіт, що з’явилися за останні декілька років, торкаються проблеми постмодернізму в сучасній українській музиці. До того ж, вони більшою мірою відносяться до музикознавчої галузі - частини мистецтвознавства. Однак, враховуючи гетерогенну природу самого постмодерністського феномену, автор вважає доцільним зробити аналіз літератури з музикознавчої галузі, зокрема, монографій українських дослідників В.Камінського і І.Юдкіна, статей О.Берегової і О.Зінкевич та праць російських музикознавців Д.Житомирського, О.Михайлова, С.Савенко, М.Чаплігіної.

У цьому контексті необхідно підкреслити значення ґрунтового дослідження І.Юдкіна, яке хоча і не є присвяченим безпосередньо постмодерністському мистецтву, проте містить докладний аналіз тенденцій переважно східної німецької музичної культури другої половини ХХ століття. Виділяючи постмодерністську тенденцію серед інших явищ музичного процесу, дослідник майже вперше в українській науці торкається і творчості К.Штокгаузена та М.Кагеля. Але, зважаючи на специфіку цієї роботи і на той факт, що названі композитори представляють західнонімецьке мистецтво, автор цілком закономірно обмежується стислим аналізом окремих творів.

Монографія В.Камінського присвячена проблемам електронної і комп’ютерної музики в творчості сучасних композиторів і містить музикознавчий аналіз деяких особливостей нових стилей композиторської техніки, в тому числі окремих творів К.Штокгаузена й М.Кагеля. Однак, не принижуючи ролі названої монографії, необхідно зауважити, що її спрямованість не передбачає залучення філософсько-естетичного контексту, питань методології сучасної музики і постмодерністської проблематики.

Отже, в українській науці, як естетичній, так і в музикознавчій, фактично відсутні спеціальні роботи, присвячені постмодерністському феномену творчості К.Штокгаузена та М.Кагеля. Аналіз літератури дозволяє дійти висновку, що сучасний стан наукової розробки естетичних про-

блем творчості названих композиторів в контексті постмодернізму можна охарактеризувати лише як початковий етап, що потребує свого подальшого поглиблення і розвитку.

Суттєвий вплив на формування як загальнотеоретичної основи, так і конкретних концепцій дисертаційної роботи мали дослідження українських вчених С.Бистрицького, А.Бичко, М.Бровка, О.Восєодіна, Д.Кучерюка, О.Лановенка, Л.Левчук, В.Ляха, В.Мазепи, О.Оніщенко, В.Панченко, О.Петрової, В.Табачковського, О.Шевченка, Р.Шульги, що репрезентують сучасне бачення естетики як філософії й метатеорії мистецтва, запроваджують концепцію мистецтва як специфічного виду духовно-практичного освоєння світу, обґрунтовують методологічні принципи філософсько-естетичного, естетико-мистецтвознавчого, культурологічного аналізу.

Об'єктом дослідження є естетика постмодернізму.

Предметом дослідження виступає феномен музичного постмодернізму, представлений творчістю сучасних німецьких композиторів Карлхайнца Штокгаузена та Маурісіо Кагеля.

Мета дослідження: проведення естетичного аналізу феномену музичного постмодернізму: виявлення його специфіки, закономірностей та головних принципів функціонування; взаємодії з загальноестетичними постмодерністськими теоріями; обґрунтування онтологічної парадигматики як найбільш показової для естетики постмодернізму.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити такі **завдання:**

- визначити роль музичної естетики як важливої компоненти у формуванні постмодерністської теорії Тексту;
- проаналізувати сутність концепції музичного твору як тексту з точки зору теорій Р.Барта, Ж.Дерріда, М.Фуко;
- дослідити і здійснити аналіз принципу колажності постмодерністських творів К.Штокгаузена та М.Кагеля в онтологічному аспекті;
- розглянути постмодерністську концепцію іронії М.Кагеля в контексті теорії іронії Р.Рортгі, Ж.Дерріда, Ф.Джеймсона, Ч.Дженкса;
- відслідкувати зв'язки між естетичними принципами музичного постмодернізму та східними концепціями мистецтва в контексті діалогу "Захід – Схід";
- розкрити головні принципи музичного постмодернізму в контексті онтологічної концепції мистецтва пізнього М.Гайдеггера;
- розглянути специфіку часопростору в постмодерністських творах "відкритих форм";

Теоретична і методологічна основа дослідження. Складна багаторівнева природа об'єкта дисертаційного дослідження - естетики музичного постмодернізму - обумовила застосування комплексного підходу. Інтеграційний та синтезуючий характер постмодернізму спричинив звернення до компаративістського методу, що ґрунтується на порівняльному аналізі явищ різних теоретичних галузей. Використання в дисертації компаративістики дозволяє долучити проблематику музи-

чного постмодернізму до кола теоретичних проблем постструктуралістсько-постмодерністських концепцій, зокрема до теорії тексту і нової концепції художнього твору Р.Барта, теорії деконструкції Ж.Дерріда, “археології знання” М.Фуко, теорії іронії Р.Рорті, до філософсько-естетичних ідей пізнього М.Гайдеггера й Г.-Г.Гадамера. Важливим аспектом дослідження є порівняльний аналіз головних естетичних положень музичного постмодернізму з тлумаченнями, що характерні для східних релігійно-філософських традицій, зокрема з концепціями Хазрата Інаят Хана та Шри Ауробіндо Гхоша.

Наукова новизна дисертації. Науковою новизною дослідження є репрезентація естетичної специфіки музичного постмодернізму в контексті інтегративних процесів між різними видами мистецтва, різними галузями гуманітарного знання, різними типами культур. Вперше здійснена спроба визначити методологію естетичного аналізу музичного постмодернізму з точки зору загальних концептуальних стратегій естетики постмодернізму.

В процесі дослідження автор отримав результати та дійшов висновків, що мають наукову новизну і виносяться на захист:

- показано, що формування методологічних принципів теорії Тексту Р.Барта відбувалося в контексті певної взаємодії з музичною естетикою через застосування її понятійного апарату як найбільш адекватного щодо аналізу базових властивостей Тексту;
- обгрунтовано, що естетика музичного постмодернізму стверджує нову концепцію музичного твору як тексту і потребує застосування певних методологічних принципів, а саме методів текстового аналізу Р.Барта, М.Фуко і деконструкції Ж.Дерріда;
- досліджено, що колажність як головний принцип музичного твору-тексту репрезентує постмодерністську ідею інтертекстуальності, відбиваючи постмодерністське прагнення до естетизації дійсності (концепція “світового концерту” К.Штокгаузена, явища конкретної музики М.Кагеля, К.Штокгаузена);
- визначено, що естетика музичного постмодернізму (К.Штокгаузен) втілює принципи онтологічної концепції мистецтва пізнього М.Гайдеггера, який обгрунтував необхідність переходу до аналізу мистецтва під кутом зору “істини буття”, а художнього твору - у контексті “здійснення істини”;
- встановлено, що результатом синтезу європейських та неєвропейських, зокрема східних естетичних принципів (концепції Хазрата Інаят Хана) в музичному постмодернізмі є поява нових для європейського музичного мистецтва жанрів та форм (твори медитативної музики та інтуїтивні імпровізації К.Штокгаузена, алеаторичні твори К.Штокгаузена, М.Кагеля);
- виявлено, що постмодерністська концепція іронії як “критичної музики” М.Кагеля корелює з естетичними принципами теорії іронії Р.Рорті, концепцій пастішу, подвійного кодування Р.Барта, Ф.Джеймсона, Ч.Дженкса, теорії деконструкції Ж.Дерріда;

- показано, що музичний твір-текст розглядається не тільки як художній та естетичний феномен, а набуває статусу буттєвої події, що зумовлює зміни в усій структурі часопростору і спричиняє появу “відкритих форм” в постмодерністському музичному мистецтві;

Практичне значення дослідження. У дисертації відтворено – на матеріалі творчості К.Штокгаузена та М.Кагеля - процес становлення і розвитку естетичних інновацій музичного постмодернізму та репрезентовано динаміку художнього розвитку західноєвропейської культури другої половини ХХ століття, в тому числі нову концепцію постмодерністського твору-тексту. Отримані результати мають інтегративний характер і можуть бути використані в естетичній, культурологічній, мистецтвознавчій галузях науки. Матеріал дисертації може слугувати допоміжним посібником у підготовці відповідних тем в курсах естетики, філософії, історії та теорії культури.

Апробація результатів дисертації. Головні результати дослідження апробовані в процесі педагогічної роботи автора на кафедрі філософії факультету соціології НТУУ “КІП”. Результати дослідження знайшли відображення в авторських публікаціях (статті, тези) та були викладені на 5-й міжнародній науково-практичній конференції “Творчість як спосіб буття дійсного гуманізму” (Київ, 1999 р.), на міжнародній науково-практичній конференції “Реальність етноса” (Санкт-Петербург, 2001), на 6-й міжнародній науково-практичній конференції “Творчість свободи як свобода творчості” (Київ, 2001 р.), на міжнародній науково-практичній конференції “Молодь у сучасному світі: морально-естетичні та культурологічні виміри” (Київ, 2001 р.).

Структура дисертації обумовлена і визначена логікою розкриття теми, специфікою предмету, а також поставленою метою та основними завданнями дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів (восьми підрозділів), висновків та списку використаних джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У “Вступі” обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначається ступінь її наукової розробленості, мета і завдання, теоретико-методологічні засади, формулюється її наукова новизна та положення, що виносяться на захист, теоретичне і практичне значення.

Перший розділ – “Естетичні засади постмодернізму” – складається з двох підрозділів. У підрозділі 1.1. – “До визначення поняття “постмодернізм” “ – розглядаються особливості інтерпретації поняття “постмодернізм” у філософських й естетичних джерелах, аналізуються філософські витoki мистецтва постмодернізму. В дисертації наголошується на необхідності визначити різні рівні використання даного поняття, оскільки суперечність самого феномену постмодернізму проявляє себе і як суперечність термінологічна й понятійна: у науковій літературі співіснують

принаймні декілька споріднених термінів – постмодерн, постмодернізм, постмодерність, постсучасність, постцивілізація.

Аналізуючи процес розвитку постмодернізму, дисертант визначає етапи становлення постмодерністського мистецтва, головні напрямки концептуалізації філософсько-естетичних засад постмодернізму, що корелюють із динамікою термінологічних зрушень. Дисертант доводить, що феномен постмодернізму необхідно розглядати з позицій багаторівневості, полівалентності та суперечності самого явища, що має прояви специфічного світобачення, певної філософії, естетики та художньої практики другої половини ХХ століття й сучасності.

Важливий підхід стосовно розкриття специфіки постмодерністського феномену репрезентують ті концепції, що розглядають постмодернізм як історико-культурну одиницю (Ч.Дженкс, І.Льїн, П.Козловські, В.Личковах, В.Лук'янець, Н.Маньковська, О.Соболь, Д.Харві). Постмодернізм, поява якого постає цілком закономірним етапом розвитку західної культури, розглядається не тільки в хронологічному контексті - як доба після модерну, тобто пост-модерн - але і з позицій еволюційних процесів. Саме якісний, світоглядний характер змін обумовлює злам модерністської парадигми і становлення нової – постмодерністської.

Аналіз літератури дає можливість визначити філософсько-естетичним підґрунтям постмодернізму складний комплекс некласичних і постнекласичних теорій та концепцій, серед яких феноменологія М.Гайдеггера, “філософія життя” Ф.Ніцше, герменевтика Г.Гадамера, неофрейдизм Ж.Лакана, Ж.Дельоза, Ф.Гваттари, французький постструктуралізм Р.Барта, Ж.Ф.Ліотара, М.Фуко, Ю.Кристевої, Ж.Бодрийяра, деконструктивізм Ж.Дерріда, франкфуртська школа В.Беньяміна, Т.Адорно та ін. Для постмодернізму характерна радикальна критика метафізики з її програмою культивування розуму, спрямованою на раціоналізацію усіх аспектів людського існування. Показано, що в своєму прагненні звільнитись від панування раціональності й логоцентризму модерністської культури, постмодернізм переосмислює роль філософії у системі гуманітарного знання. Надаючи перевагу антропологічній проблематиці, постмодернізм позбавляє філософію, принаймні в її класичному вигляді, статусу головної методологічної дисципліни, ставлячи на її місце іншу галузь – галузь мистецтва як інтегративної сфери, що синтезує різні аспекти людської екзистенції – свідомі та позасвідомі, емоційно-чуттєві й тілесні, раціональні та інтуїтивні.

В дисертації показано, що постмодерністське заперечення будь-якої універсальної стратегії та, навпаки, затвердження множинності підходів складає основу поліваріантності філософії та естетики постмодернізму й утворює специфіку існування цього явища як принципово гетерогенного, поліфонічного простору – як діалогу або полілогу концепцій.

Виходячи з багатоваріантності версій навколо визначення постмодерністського феномену, дисертант пропонує вважати постмодерн й постмодернізм синонімічними поняттями, які відбивають особливий тип світобачення й світовідчуття та складають методологічні засади одного з най-

важливіших художніх напрямків і стилів сучасного мистецтва. В роботі прийнята трактовка постмодерністської естетики І.Львіна, який пропонує вважати постмодернізм синтезом постструктуралістських концепцій, деконструктивізму як методу аналізу сучасних творів та художньої практики сучасного мистецтва.

У підрозділі 1.2. – “Естетичні проблеми музичного постмодернізму” – досліджуються основні проблемні зони в естетиці музичного постмодернізму та аналізується ситуація невідповідності рівня розповсюдженості явищ музичної практики постмодернізму, до якої причетна більшість провідних композиторів сучасної західної культури, ступеню його наукового осмислення в музичній естетиці. Показано, що світоглядні зміни, які фіксуються самим існуванням постмодерну і ствердженням постмодерністської парадигматики як однієї з сутнісних у культурі постінформаційного суспільства, знаходять своє специфічне відбиття в естетичних новаціях музичного постмодерністського мистецтва.

Спираючись на концепції сучасних німецьких естетиків й музикознавців Г.Данузера й У.Дібелюса, дисертант наголошує на необхідності визначення естетичної специфіки музичного постмодернізму, розгляду його інновацій та ролі у динаміці культуротворчих процесів. Дисертант поділяє погляд на музичний постмодернізм як на найбільш креативний серед напрямків сучасного мистецтва, який у своєму зверненні до традицій зміг уникнути тих крайнощів, що існують в інших видах мистецтва постмодернізму як невдалий приклад еkleктики й епігонства.

Досліджуючи естетичні проблеми музичного постмодернізму, дисертант особливу увагу звертає на проблему вироблення методології аналізу постмодерністського мистецтва, оскільки ігнорування цієї проблеми призводить до неможливості визначити постмодерністську естетичну специфіку. Наслідком методологічних прорахунків автор вважає упереджене ставлення до творчості постмодерністських композиторів, до К.Штокгаузена і М.Кагеля в тому числі, з боку колишніх радянських музикознавців 70-80-х років. У цьому контексті дисертант наголошує на тому, що для розуміння постмодерністського феномену необхідно враховувати певну синхронність естетичних процесів музичного мистецтва й інших видів мистецтва та їхню спрямованість на інтегративність з різними галузями гуманітарного знання – в першу чергу з філософією.

Другий розділ – “Естетичні стратегії постмодернізму: музичний твір як Текст” – складається із трьох підрозділів. **У підрозділі 2.1.** – “Концептуальні принципи теорії Тексту” – досліджуються особливості постмодерністської концепції твору як тексту й аналізуються взаємовідносини між загальноестетичними концептуальними стратегіями з музичною естетикою постмодернізму.

Показано, що центральне місце в естетиці постмодернізму займає онтологічна проблематика, яка пов’язана з новою концепцією художнього твору, що складалася у контексті літературно-критичної теорії, семіотики і постструктуралізму, насамперед, у французькій естетиці. В ди-

сертації доводиться перспективність розгляду питань музичного постмодернізму, зокрема творчості К.Штокгаузена і М.Кагеля, в контексті методології французької естетики - постструктуралістських теорій твору як Тексту, що представлені концепціями Р.Барта, М.Фуко, Ж.Дерріда. Панлінгвістична позиція постмодерністської естетики стосовно ставлення до усіх феноменів культури як до різноманітних знакових систем, на думку автора, є підґрунтям для адаптації названої теорії до вироблення методу аналізу постмодерністських музичних творів. Концептуалізація теорії тексту, до якої різною мірою залучаються усі суттєві проблеми постмодерністської естетики, пов'язана, на думку автора, з певним взаємовпливом літератури та музики. У названому контексті методологічно важливим, на думку дисертанта, є визначення близької спорідненої природи літератури і музики як мистецтв інтонаційних, пов'язаних з промовлянням, озвучуванням. Дисертант доводить цю тезу, спираючись на численні приклади в постмодерністських концепціях Р.Барта, Ж.Дерріда, Ліотара, У.Еко, де звернення до музики та музичної термінології слугує додатковим аргументом на користь постмодерністського феномену.

Дисертант показує, що найбільш переконливою та послідовною стосовно взаємозв'язків літературної теорії постмодернізму з музичною естетикою, зокрема принципів створення літературного та музичного текстів, постає концепція текстового аналізу Р.Барта. Дисертант аргументує цю позицію, розглядаючи дослідження Барта, і доводить, що вироблення методологічних принципів теорії тексту відбувалося в контексті взаємодії з музичною естетикою. Показано, що базові характеристики тексту – процесуальність, множинність й поліфонічність змісту, текст-писання як постійне означування, метод гри, інтертекстуальність, “смерть автора”, герменевтична діяльність реципієнта – Барт пояснює через звернення до специфіки музичного мистецтва – через властивості музичної мови, музичної форми як процесу, музикальних жанрів, в тому числі через твори сучасної музики.

Спираючись на аналіз концепцій тексту Р.Барта, Ж.Дерріда, М.Фуко, дисертант встановлює, що сутнісним для розкриття постмодерністської естетики є надавання категорії тексту більш загального і буттєвого значення - як онтологічного прояву. Увесь світ, саме життя розглядається з позицій інтертекстуальності – як гетерогенний рухливий Текст, у контексті якого існує людина, постійно інтерпретуючи його змісти. У дисертації підкреслено, що, оскільки названі концепції не обмежують текст межами вербального знаку, вони можуть бути плідно застосовані в естетиці музичного постмодернізму.

У підрозділі 2.2. – “Колажність як прояв інтертекстуальності в музичному постмодернізмі” – зазначається, що інтертекстуальна природа музичного твору-тексту проявляється завдяки явищам колажності, до якої автор відносить полістилістику, цитування, аллюзії, гру зі стилями. У дисертації аналізуються постмодерністські твори і естетичні концепції К.Штокгаузена – концепція “симбіотичності” і “світової музики”, що найбільш адекватно втілюють ідею плюралістичного

ставлення до світу культури як до мультикультурного простору, що складається з усіх художніх напрямків і стилів різних культур та історичних епох. За допомогою методу колажності твір перетворюється в множинний, полівалентний, діалогічний музичний текст, що складається з численних голосів інших культур.

В дисертації показано, що через інтертекстуальну основу композитори створюють особливу комунікативну ігрову ситуацію, що вимагає від слухачів відповідної реакції співтворчості – включення до процесу означування, тобто постійного вироблення специфічного музичного змісту. Аналізуючи концепцію гри Г.Г.Гадамера, дисертант розкриває специфіку герменевтичної діяльності реципієнта, що здійснюється у процесі створення музичного тексту.

Визначено, що музичний текст є тим простором, де відбивається головна інтенція постмодерністської естетики, а саме – прагнення зблизити буттєвий та художній світи й проявити тим самим онтологічні виміри твору. Колажність в мистецтві повинна відповідати “колажності” самого життя як співіснування різних світів, як поліфонічного простору - співбуття аутентичних голосів чи, за Штокгаузеном, як “світового концерту”. В онтологічному аспекті у роботі досліджується також явище “конкретної музики”, яке характеризується використанням у музичних творах звуків немuzичного походження – необроблених звуків природи, урбаністичних, технічних шумів таких як вуличні звуки, гули, “голоси” різних пристроїв, голоси тварин і птахів, що є носіями особливої буттєвої інформації. Спираючись на аналіз творів К.Штокгаузена і М.Кагеля, автор показує, що їхня конкретна музика свідчить про певну панестетичну позицію, яка репрезентує постмодерністське прагнення нівелювати межі, що відокремлюють буттєвий та художній світи. При цьому дисертант наголошує на необхідності розглядати конкретну музику в контексті колажності й інтертекстуальності – як поєднання різних стильових світів, що саме створює особливу полістилістичну ситуацію в музичному тексті, оскільки цитатація не обмежується тільки грою з іншими художніми явищами – стилями, напрямками тощо, проте поширюється на позахудожню сферу, залучаючи до твору коди-голоси природи та звуки навколишнього середовища.

Розглядаючи проблеми колажності та конкретної музики, автор дійшов висновку щодо синхронних й паралельних тенденцій, які існують в теорії постмодернізму, зокрема в теорії тексту та в музичній практиці сучасності. Визначено, що ідея розгляду музичної творчості в контексті “світового концерту” К.Штокгаузена співставляється з концепцією Тексту чи Книги теоретиків постмодернізму (Р.Барт, Ж.Дерріда), оскільки в обох випадках художнім явищам, художнім текстам надається статус життєвої події.

У підрозділі 2.3. – “Іронія як смислоутворююче начало постмодерністського мистецтва Маурісіо Кагеля” - аналізується специфіка й значення іронії як прояву специфічної “постмодерністської чуттєвості” у постмодерністській естетиці на матеріалі творчості М.Кагеля. Показано, що іронія є засобом, який втілює постмодерністську недовіру та скептицизм щодо мо-

дерністського принципу раціоналізму й логоцентризму, оскільки іронія, особливо в формах пародії та шаржування, передбачає застосування протилежного методу – методу алогічності чи парадоксу. Створюючи свій фрагментарний, децентрований, множинний й постійно мінливий за змістом дискурс, постмодернізм знаходить в феномені іронії адекватний художній засіб, спроможний за своєю специфікою заперечити можливість створення метанарративів та застосування універсальних стратегій модернізму. Прагнення постмодерністської естетики надати Тексту статус однієї з головних категорій, в контексті якої розглядаються не тільки естетичні виміри, але і онтологічні (світ як текст), культурно-історичні (культура як текст, “готовий словник” чи книга), психологічні (свідомий і безсвідомий рівні як текст), на думку дисертанта, також ґрунтується на виявленні комічного - постмодерністського скепсису.

Спираючись на концепції “кінцевого словника” Р.Рорти, “пастішу” Р.Барта, “подвійного кодування” Ж.Дерріда, Ч.Дженкса, Ф.Джеймсона в аналізі творів М.Кагеля, дисертант доводить, що принцип іронії є одним з головних чинників музичної постмодерністської естетики. Визначено, що постмодерністська концепція тексту створює ситуацію, коли стосунки автора з його твором та реципієнтом існують в заданому іронічному контексті, оскільки інтертекстуальна основа тексту припускає обов’язкове урахування іронічного коду.

На матеріалі творів М.Кагеля показано, що гетерогенний текст не дається як результат, а створюється в процесі постійного означування і є неможливим без активної співтворчості реципієнта. Текст віддзеркалює іронічне ставлення автора до самої спроможності потенційного реципієнта підключитися до процесу вироблення тексту та відтворити його в новому контексті. Автор припускає, що реципієнт може і не відчуті іронічного коду та сприймати увесь твір цілком серйозно, ігноруючи його інтертекстуальну та ігрову основу.

Спираючись на теорію деконструкції Ж.Дерріда, дисертант встановлює, що принцип іронії є головним методом у постмодерністській концепції “критичної музики” М.Кагеля. Через метаколагі – опери й твори “інструментального театру” - М.Кагель здійснює іронічну стратегію – пародійну деконструкцію шаблонів свідомості та стереотипів сприйняття по відношенню до “великої” музики, до різних рівнів класичної і серіалістської музики.

Третій розділ – “Онтологічні виміри постмодернізму в контексті діалогу “Захід – Схід” складається із трьох розділів. У підрозділі 3.1. – “Художній твір як проблема буття та істини” – показано, що онтологічна концепція мистецтва пізнього М.Гайдеггера у значній мірі зумовила специфіку естетичних стратегій постмодернізму, музичних у тому числі. У дисертації наголошується, що головні ідеї онтологічної концепції Гайдеггера – художній твір і прекрасне як спосіб явлення буття сущого, віщувальна роль митця як провідника істини, сприйняття й інтерпретації твору як особлива пізнавальна діяльність, мистецтво як шлях відкриття істини буття та інші - знайшли свій специфічний вияв у музичному постмодернізмі, зокрема в естетиці К.Штокгаузена. Ди-

серант підкреслює, що сама наявність розвинутої теорії онтології мистецтва Гайдеггера в німецькій культурі в попередній до Штокгаузена період дає об'єктивні підстави розглядати його концепцію в контексті постмодерністської ідеї полілогічності. Однак, оскільки і онтологічна інтерпретація мистецтва Гайдеггера і естетика музичного постмодернізму зазнали значного впливу східної культури, специфіка естетичного феномену завдяки компаративістиці розглядається в контексті діалогу “Захід - Схід”.

Дисертант аналізує методологічні принципи Гайдеггера, що пов'язані із запереченням суб'єктивістського підходу до розгляду естетичних питань й переглядом понятійної системи класичної естетики. Відмова від раціонального методу осягнення буття й істини обумовлює онтологічне трактування мистецтва - з точки зору способу буття й унікальної можливості художнього твору являти істину буття. В дисертації показано, що найважливіші ідеї німецького філософа корелюють з головними інтенціями імпровізаційних і медитативних творів К.Штокгаузена.

У підрозділі 3.2. – “Естетичні принципи К.Штокгаузена в контексті діалогу “Захід – Схід” – дисертант розглядає вплив духовної спадщини Сходу на становлення естетичної парадигматики музичного постмодернізму – формування нових суб'єкт-об'єктних відносин, нової концепції твору як тексту зі специфічними для нього комунікативними властивостями, становленню онтологічного трактування мистецтва. Показано, що важливими чинниками естетичної еволюції Штокгаузена – від модернізму до постмодернізму - були його дослідження музичної естетики східних культур – індійської, тибетської, японської, балійської та ін. через вивчення аутентичних текстів, а також захоплення вченнями індійського поета, філософа й містика Шри Ауробиндо Гхоша і Хазрата Інаят Хана - суфійського майстра ХХ століття і музиканта класичної індійської традиції. Під впливом східних традицій композитор переусвідомлює методологічні принципи модернізму (серіалізму) та створює наприкінці 60-х років нетипові для європейського музичного мистецтва жанри “інтуїтивної”, “медитативної музики” та “інтуїтивної імпровізації”. У дисертації підкреслюється, що саме симбіоз європейського та неєвропейського типів музичного мислення символізує початок постмодерністського (постсеріалістського) етапу в естетиці Штокгаузена. Замість жорстко детермінованої структури серіалістського твору з'являється твір-текст, підґрунтя якого складає протилежний раціональному метод – метод гри - в його найбільш радикальному прояві імпровізаційності. Майже відмовляючись від музичного запису, від нотування в цей період, Штокгаузен тим самим втілює постмодерністську концепцію “смерті автора”.

Спираючись на положення індійської музичної естетики в інтерпретації Хазрата Інаят Хана, дисертант визначає, що суттєва відмінність східних музичних концепцій від європейських полягає в тому, що музичне мистецтво розглядається в них в онтологічному, тобто буттєвому аспекті. В індійській релігійно-філософській системі музика займає особливе положення, оскільки певні її якості – звук, ритм – знаходяться у центрі космогонічних теорій. Згідно з ними усе суще, усе

буття постало із звукових вібрацій, позаяк саме звук є першоосновою всього існуючого різноманіття речей та істот. Показано, що, оскільки основа музичного мистецтва – звук – набуває онтологічного значення, істина як “розверзання екзистенції” може бути досягнутою через процес сприйняття музичного твору, де зникають чіткі суб’єкт-об’єктні відносини. У такому розумінні виконання й сприйняття музичного твору – це специфічна маніфестація істини, що пов’язана з методом медитаційної, тобто особливої інтуїтивно-пізнавальної діяльності. Визначено, що через твори інтуїтивної імпровізації й медитативну музику Штокгаузен прагне втілити постмодерністську концепцію музичного твору, що є не тільки художньо-естетичним феноменом, проте стає різновидом медитації, дійовим засобом інтуїтивного осягнення істини буття, розкриття людської екзистенції.

У **підрозділі 3.3.** - “Особливості часопростору музичного твору-тексту” – показано, що проблема часопростору музичних творів є однією з найважливіших в постмодерністській естетиці та, зокрема, має особливе значення для творчого методу К.Штокгаузена і М.Кагеля. У дисертації визначається, що, позаяк музичний твір-текст розглядається не тільки як художній та естетичний феномен, а йому надається ще і статус онтологічної, буттєвої події, це призводить до змін у всій структурі часопростору.

Прагнучи створити особливу комунікативну ситуацію, коли інтуїтивний чи колажний твір-текст постає результатом креативних здібностей не тільки композитора й виконавців, але і слухачів, Штокгаузен стверджує нову концепцію часопростору через “момент-форму” або “відкриту форму”. Дисертант наголошує на тому, що момент-форма репрезентує принцип, загальний для усієї постмодерністської музики, оскільки саме він втілює нову концепцію темпоральності. Визначено, що у момент-формі руйнується класична логіка розвитку музичного твору, що припускала існування певних структурних розділів: вступу, середнього розвитку, кульмінаційного центру та завершення. Замість лінійного рішення проблеми простору та часу в класичному моноцентричному творі момент-форма існує як принципово поліцентрична структура, що складається з багатьох рівнозначних моментів.

Дисертант встановлює, що стратегія відкритих форм пов’язана з умовами існування тексту як процесу означування, тобто з інтертекстуальним й колажним контекстом постмодерністських творів. Цитації, постійні відсилання до інших текстів спричиняють створення особливого полівалентного, гетерогенного й поліфонічного часопростору, що складається з багатьох “побічних просторів”, в якому історичне минуле взаємодіє з перебуванням у “тут і тепер”.

Визначено, що концепція “момент-форми” як “відкритої форми” в музичному постмодернізмі корелює з концепцією простору-часу Ж.Дерріда. У дисертації підкреслюється спорідненість позицій Штокгаузена й Дерріда: так само як Штокгаузен, Дерріда констатує лінійність простору й часу в традиційному розумінні, яка може бути уявленою у вигляді умовної лінії, що пов’язує минуле, теперішнє й майбутнє та спричиняє відповідну організацію запису лінійного тексту і твору..

Нова концепція часу і простору базується на прагненні деконструювати означену лінійність через застосування альтернативних методів побудови поліцентричного й відкритого тексту.

Аналізуючи особливості часопростору постмодерністського музичного твору-тексту, дисертант наголошує, що концепція Штокгаузена постала певним результатом використання законів акустики та методу синтезування електронних звуків. В роботі показано, що завдяки електронним технологіям вперше в музиці з'являється унікальна можливість створити мультипроцес як прояв багаточасовості.

У **Висновках** дисертант викладає основні результати свого дослідження і констатує, що естетична специфіка музичного постмодернізму потребує свого теоретико-методологічного обґрунтування. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що концептуалізація естетичних принципів музичного постмодернізму пов'язана із загальнотеоретичним контекстом постмодерністської естетики. На основі дослідження визначено, що, оскільки розвиток постмодерністської теорії тексту, зокрема, концепції Р.Барта, характеризується певним взаємозв'язком із музичною естетикою, методологічні стратегії текстового аналізу та деконструкції можуть плідно застосовуватися в естетиці музичного постмодернізму. Принциповим є те, що саме властивості музичного твору, особливо сучасного – поліфонічність, процесуальність, поліцентричність, імпровізаційність, багатозначність й множинністю змісту – найбільш адекватно відбивають, за Р.Бартом, феномен постмодерністського тексту. Застосування методів текстового аналізу й деконструкції до естетичного аналізу творчості К.Штокгаузена і М.Кагеля дозволило виявити специфіку постмодерністського музичного феномену. Центральною категорією музичного постмодернізму є категорія тексту, що набуває онтологічного статусу та репрезентує постмодерністське прагнення до естетизації дійсності. Сутнісні характеристики музичного тексту – нечіткі суб'єкт-об'єктні відносини, поліфонічність змісту як постійний процес означування, застосування методу гри, герменевтична діяльність реципієнта - пов'язані з його інтертекстуальною природою. За таких умов музичний твір-текст визначається як модель, що продукує постійний процес означування на відміну від класичного твору, який припускає відтворюючу та репрезентуючу модель і постає як результат споживання певного готового змісту. Постмодерністська концепція твору-тексту з її ствердженням ідеї “смерті автора” знайшла своє послідовне втілення в естетиці К.Штокгаузена і М.Кагеля – в творах інтуїтивної, медитативної, алеаторичної музики, що спираються на принципи випадковості та імпровізаційності.

На основі дослідження визначено, що колажність як головний принцип музичного твору-тексту втілює постмодерністську ідею інтертекстуальності – прояву проплюралістичного ставлення до усіх художніх напрямків, стилів та епох у культурі Заходу та Сходу. Колажність в мистецтві повинна відповідати “колажності” самого життя через репрезентацію світу як поліфонічного простору, як співбуття аутентичних культурних голосів - як “світового концерту“, за Штокгаузе-

ном. У такому контексті музичний твір-текст є не тільки художнім і естетичним феноменом, але набуває статусу буттєвої події.

Найбільш типовим для музичного постмодернізму втіленням принципу іронії можна вважати концепцію “критичної музики” М.Кагеля, що спрямована на руйнування стереотипів масової свідомості через деконструкцію усіх головних положень класичної та серіалістської музичної естетики і корелює з теорією іронії Р.Порті, концепціями пастишу, подвійного кодування Р.Барта, Ф.Джеймсона, Ч.Дженкса та теорією деконструкції Ж.Дерріда.

У дисертації послідовно розкривається значення онтологічної проблематики як найбільш суттєвої для виявлення естетичної специфіки музичного постмодернізму. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що основні ідеї онтологічної концепції мистецтва пізнього М.Гайдеггера – мистецтво як шлях до відкриття “істини буття”, художній твір як спосіб явлення “неприхованості істини”, роль митця як провідника істини – корелюють з головними інтенціями музичного постмодернізму та переконливо втілюються у сфері художньої практики, зокрема, в творчості К.Штокгаузена. Усвідомлення необхідності обґрунтування онтологічної проблематики музичної творчості, залучення його до проблем буття зумовило інноваційний характер естетики німецького композитора. Водночас, слід зазначити, що названа естетична стратегія музичного постмодернізму пов’язана з синтезом європейських і неєвропейських естетичних традицій (індійська концепція музики в інтерпретації Хазрата Інаїят Хана, теорія “супраментальної йоги” Шри Ауробіндо) в контексті діалогу культур “Захід-Схід”. Створюючи медитативні й імпровізаційні твори, характерні для східних культур, композитори розглядають музичний твір під кутом зору дійового засобу інтуїтивного осягнення істини буття. Нова концепція інтуїтивної та медитативної музики, інтертекстуальність твору-тексту зумовили переусвідомлення принципів часопросторовості. Замість традиційного послідовного розгортання музичного процесу, де минуле обумовлює теперішній час і продовжується в майбутньому часі, музичний твір-текст втілює ідею вертикального зрізу часопросторовості через створення відкритої форми (“момент-форми”).

Як було показано в процесі дисертаційного дослідження, естетика музичного постмодернізму репрезентує найбільш креативні тенденції сучасного музичного мистецтва в контексті інтегративних і полікультурних процесів.

Основні положення дисертації представлено у публікаціях:

1. Балакірова С.Ю. Постмодерністські тенденції в творчості К.Штокгаузена // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – Київ: Київський державний лінгвістичний університет. – 2000. – С. 155-162.

2. Балакірова С.Ю. Онтологічні виміри постмодернізму (до проблем буття музичного твору) // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – Київ: Київський державний лінгвістичний університет. – 2000. – С.85-91.
3. Балакірова С.Ю. Проблема Заходу і Сходу в сучасному музичному постмодернізмі // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – Київ: Київський державний лінгвістичний університет. – 2001. – С.110-117.
4. Балакірова С.Ю. М.Гайдеггер та проблеми музичного постмодернізму // Мультиверсум. – Київ: Український центр духовної культури. – 2001. – №23.- С.97-106.

АНОТАЦІЯ

Балакірова С.Ю. Естетика музичного постмодернізму (на матеріалі творчості К.Штокгаузена та М.Кагеля). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю: 09.00.08 – естетика. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2002.

Дисертація присвячена естетиці музичного постмодернізму на матеріалі творчості провідних сучасних західноєвропейських композиторів – К.Штокгаузена та М.Кагеля. В роботі доведено, що проблеми музичного постмодернізму необхідно розглядати в контексті загальноестетичної теорії постмодернізму, а також з точки зору його інтегративної функції у діалозі культур “Захід-Схід”.

Автор виходить з того, що креативні можливості музичного постмодернізму полягають у втіленні головних положень онтологічної концепції мистецтва, зокрема пов’язані з новим трактуванням художнього твору як тексту. В дисертації доводиться перспективність розгляду питань музичного постмодернізму, творчості обраних композиторів в контексті методології французької постмодерністської естетики - постмодерністсько-постструктуралістських теорій твору як Тексту, що представлені дослідженнями Р.Барта, Ж.Дерріда, М.Фуко. Застосовуючи компаративістський підхід до аналізу естетики К.Штокгаузена і М.Кагеля - як найбільш адекватний щодо поліфонічної природи постмодерністського феномену, дисертант обґрунтовує нові естетичні стратегії музичного постмодернізму стосовно онтологічної концепції мистецтва, концепції твору як тексту, колажності як прояву інтертекстуальності, смислоутворюючого начала іронії в музичному творі-тексті, інтуїтивних і медитативних жанрів, концепції “відкритих форм” (“момент-форм”) як втілення нових принципів часопросторовості.

Ключові слова: естетика, постмодернізм, поліфонічність, музичний текст, онтологічна концепція, колажність, іронія, часопростір.

АННОТАЦИЯ

Балакирова С.Ю. Эстетика музыкального постмодернизма (на материале творчества К.Штокхаузена и М.Кагеля). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности: 09.00.08 – эстетика. Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 2002.

Диссертация посвящена эстетике музыкального постмодернизма, специфика которой раскрывается на материале творчества современных немецких композиторов – Карлхайнца Штокхаузена и Маурисио Кагеля. В работе показана необходимость методологического обоснования эстетической проблематики музыкального постмодернизма с учетом гетерогенной, поливалентной природы самого постмодернистского феномена. Анализируя процесс возникновения и развития постмодернизма – одного из наиболее креативных направлений в западноевропейском искусстве второй половины XX – начала XXI века – диссертант выделяет основные этапы становления постмодернистского искусства, рассматривает главные направления концептуализации философско-эстетических принципов постмодернизма, показывает динамику терминологических изменений.

На основе исследования показано, что становление постструктуралистско-постмодернистской теории текста, в частности концепции Р.Барта, проходило в контексте определенной взаимосвязи с музыкальной эстетикой. Данный факт позволяет плодотворно использовать методологические стратегии текстового анализа и деконструкции в эстетике музыкального постмодернизма. В этой связи принципиальным представляется то, что именно специфика музыкального произведения, особенно современного – с его качествами полифоничности, процессуальности, полицентричности, импровизационности, многозначности смысла – наиболее адекватно проявляются, согласно Р.Барту, феномен постмодернистского текста. В работе используется компаративистский метод, позволяющий исследовать эстетику музыкального постмодернизма в контексте постструктуралистско-постмодернистских концепций произведения как Текста Р.Барта, Ж.Деррида, М.Фуко, теории иронии Р.Рорти, онтологическую концепцию искусства позднего М.Хайдеггера, теорию игры Г.-Г. Гадамера, а также эстетические концепции восточной культуры, представленные работами Хазрата Инайят Хана. При этом значительное внимание уделено анализу концепции произведения как Текста, коллажности как проявлению интертекстуальности, особенностям коммуникативного процесса в контексте воплощения метода игры, смыслообразующей роли иронии, постмодернистскому синтезу европейских и неевропейских эстетических традиций в контексте диалога культур “Запад – Восток”, специфики пространственно-временной структуры постмодернистского музыкального произведения.

В предлагаемом диссертационном исследовании последовательно отражена и проанализирована онтологическая проблематика, которая занимает центральное место в музыкальной постмодернистской эстетике, поскольку выражает характерную постмодернистскую интенцию, касающуюся эстетизации действительности, стремления сблизить художественный и бытийный миры. Диссертант раскрывает особенности онтологической концепции музыкального искусства К.Штокхаузена в контексте онтологической трактовки искусства М.Хайдеггера. Философско-эстетическая концепция позднего Хайдеггера предусматривает анализ проблем искусства под углом зрения бытия и истины, а художественного произведения, “творения” по Хайдеггеру, - в контексте познавательной интуитивной деятельности, являющей “истину бытия”. На основе компаративистского анализа диссертант показывает, что онтологическая концепция искусства немецкого философа может служить методологическим обоснованием постмодернистских эстетических принципов К.Штокхаузена, воплощенных им, прежде всего, в жанрах интуитивных импровизаций и медитативной музыки.

В диссертации показано, что на формирование онтологической трактовки искусства музыкального постмодернизма значительное влияние оказали религиозно-философские и эстетические традиции Востока, в частности, культуры индуизма, буддизма, дзен-буддизма, представленные в концепциях Хазрата Инаят Хана, Шри Ауробиндо Гхоша, Д.Судзуки.

В контексте концепции пространства-времени Ж.Деррида раскрывается специфика пространственно-временной структуры музыкального произведения-текста, наиболее ярко воплотившаяся в “открытой форме” или “момент-форме” К.Штокхаузена. Вместо линейного решения проблемы пространства-времени, характерного для классического моноцентрического произведения, момент-форма является открытой полицентрической структурой, которая складывается из множества разнофазных одновременно протекающих моментов.

На основе исследования показано, что эстетика музыкального постмодернизма репрезентует наиболее креативные тенденции современного музыкального искусства в контексте интегративных и поликультурных процессов.

Ключевые слова: эстетика, постмодернизм, полифоничность, музыкальный текст, онтологическая концепция, коллажность, ирония, пространство-время.

Balakirova S.Y. Aesthetics of Musical Postmodernism (based on the art of K.Stockhausen and M.Kagel). – Manuscript.

Dissertation on the scientific degree of Candidate of Philosophy on speciality 09.00.08 – Aesthetics. Kyiv National Taras Shevchenko University. - Kyiv, 2002.

The dissertation provides an aesthetic and philosophical analysis of the problem of musical postmodernism in the art of Karlheinz Stockhausen and Mauricio Kagel. Postmodernism is viewed as a new

paradigm in 20th century Western European culture, as a trend in contemporary art and of a specific aesthetic theory. The phenomenon of musical postmodernism is based on aspect of ontology, which is represented in Martin Heidegger's theory of art and considered a new concept in art. The author's approach to musical postmodernism is focused on the poststructuralism and deconstructionism methodology of Roland Barthes, Jacques Derrida and Michel Foucault. Musical postmodernism and its place in the dialogue of Western and Eastern culture are studied in a context of comparative analyses, as being the most appropriate to the postmodern phenomenon. In the investigate of the specific nature of musical postmodernism in the art of K.Stockhausen and M.Kagel, the dissertation provides an outlook of the basic aesthetic categories including musical text, intertext, polyphonism, irony, space-time.

Key words: aesthetic, postmodernism, polyphonism, musical text, ontology, collage, irony, space-time.

Підписано до друку 20. 11. 2002р. Формат 60×90/16.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. №190. .

“АВТОРЕФЕРАТ”

01034, м.Київ-34, пров. Георгіївський, 2, оф. 29.

т. 578-04-14, 294-71-27.

АВ 53.611

МИСТ